

keszfehérvári, egyenes pengéjű kardjáról, még pedig mint viking leletről (35. l.). Főleg hüvelyvégével foglalkozik (39 és köv. l.). Képét is közli (XIII. t. 3. k.). E fajta kardhüvely végek Oroszországban, Bulgáriában, Lengyelországban és a Baltikumban (Észt-, Lett-, Kelet-Poroszország) fordulnak elő. Ebből Paulsen azt következteti, hogy az olyanforma kardok, mint a magyarsági, egyenes pengéjű, honfoglaláskori kardok, valószínű a gotlandi vagy dániai fémművességi központok egyikében készültek. Innen kereskedelmi uton kerültek Kelet-Poroszországba. Ugyanezen központok másik fémművességi központjában a kardokhoz szükséges hüvelyvégeket gyártották (42. l.). Hogyan kerültek a vikingkardok Kelet-Poroszországból Magyarországra, erre a Gnesen, Prága, Krakó, Lemberg melletti leletek és helynevek adnak feleletet, mint mindmennyi viking kolónia és ezek közvetítették Magyarországra felé a kereskedelmet.

A Székesfehérvári Múzeum egyenes honfoglaláskori kardjairól Paulsen nem vesz tudomást, bár az Arch. Ért. 1923—26. évfolyamából ezt ismerhette volna, hol több képben is megjelentek (81, 83, 86. kép). Pedig a rádiótelepi ásatás háromdudoros markulatú kardja méltó társa a budapesti, a váci és beszteci kardoknak (Paulsen 35. l. IX. 1: XI, a-b; XII. l.). Teknősbékát utánzó markolatgombja, ezüstsodronyos markolatja, a rajta kivehető ezüstborítások nagyon megérdemelték volna, hogy említés történjék róla.

Marosi Arnold.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Ősmeradványok Kislángon.

A kislángi jegyzőség a tavasz folyamán egy masztodon-zápfogat küldött be a múzeumnak jelentve, hogy annak lelőhelyén egyéb őslénymaradványok is találhatóak. A lelőhely a község déli végén nyitott községi homokbánya. A helyszíni szemle alkalmával tartott megbeszélések szerint a masztodon fog és a vele talált leletek a felszíntől mintegy négy és fél méternyi mélységben sárgás-vörös homokrétegből kerültek elő, mely alatt agyagréteg következik. A víz hordta össze egy halomra az összefüggés nélküli különféle csontokat. A községben széthordott csontokból a következőket sikerült a múzeum számára megmentenünk: 1) masztodon zápfog egészben, 2) masztodon

zápfog töredékekben, 3) az előbbiektől eltérő színű gumós zápfogtöredékek, 4) zápfogtöredékek tekervényes zománcreteggel, 5) zápfog félholdalakú és párhuzamos zománcclemezekkel, 6) okkersárga masztodon-csontváztröredékek, 7) masztodon-agyartöredékek, 8) vadkan agyar, 9) teljesen átkövesedett őslényvázrészek, 10) agancs és állkapocstöredék a felszínhez közel fekvő kavicsrétegből. (Lt. sz. 341—344/1934.) Egyéb a múzeumban őrzött masztodonleletek: egy-egy zápfog Füléről (240/1933) és Polgárdiról (425/1929).

Kőkori leletek Nagylángról.

Ifju Ferenc, nagylángi igazgató tanító két ékalakú (Lt. sz. 9046—50). és négy törött fejszealakú kőeszközzel

ajándékozta meg a muzeumot. A leleteket a Nagylánghoz tartozó Dombi-, másként Kispusztán találták, de a közelebbi lelőhely megjelölése nélkül. Ennek kiderítésére 1934 szept. 25-én kiutazva Nagylángra a puszta területén több helyen is akadtunk őskori nyomokra. Így a halastónak a puszta melletti partjain őskori cseréptöredékeket látunk. Szombath József a csicsókás-tábla felső részén talált bronzlándzsát adott át a muzeum számára, és egy a puszta közeléből származó szép szerpentin kőbaltá töredékét sikerült megszerezniünk. A többi kőeszköze azt a felvilágosítást kaptuk, hogy azok a Dinnyedombról valók, ahol ülő helyzetben fekvő csontvázok is kerültek felszínre. Ez adatok alapján helyszíni szemlét végeztünk azzal az eredménnyel, hogy a Dinnyedomb tényleg tele van őskori cserepekkel. Különösen megörültünk annak, mikor a felszínen heverő cserepek között néhány olyan töredéket is találtunk, melyek díszítése megfelel a fenti kőeszközök korának. Ilyen egy szalagdíszítményes és egy újbonyomásos bütykös töredék (Lt. sz. 925 0-52). Ezek a többi adatokkal együtt azt a benyomást keltik, hogy a Dinnyedomb, mely a környék legmagasabb pontja (107 m. magassági pont), kőkori telephely és értékes ásatási területnek kínálkozik. Ugyane tájról más régebbi adatunk is van. A Muzeumgyesület 1912. év jelentése szerint (22. l.) „Az intéző állítása szerint a nagylángi határ „kinder“ nevű dülőjében sok kovaszilánk található és a közelben két magányosan álló domb, melyből a gőze-ek ember csontvázat vetett ki.“ Ez is tulajdonképp a Dinnye-dombra vonatkozik, amely szomszédos a „kinder“ nek nevezett birtokrésznel.

Adatok Iváncsa régészetéhez.

Iváncsáról, melynek neve Ivancsuk kun nemzetség nevétől származik (Bátky Zs.: Föld és Ember, 1929, 196. l.) eddigi régészeti adatunk két római mérföldkő. (Hazai tudósítások, 1808, 337. l.) Részletes leírásukat Dr. Polgár Iván közölte a Székesfehérvári Szemlében (1932, 1—3. sz. 6. l.). Ujabb Schwaner Jenő, muzeumunk buzgó munkatársa szíves közreműködésével sikerült leleteket szereznünk: a község

határában gyűjtött edénytöredékeket. A cserepeket átvizsgálva egyrészkéül őskorinak bizonyult. Különösen érdekes köztük egy kis kőkori, szalagdíszítményes fenéktöredék, hasonmása az Arch.-Hungarica-ban közölt ócsanaídi edénykének (V—IV. k. 44. t. 13. sz.). A legtöbb cserép római eredetű a terra sigillata-któl az V. század silány, benyomásos díszítésű edényekig ugyanolyan mintákkal, minők a ták-fővenyi őske-resztény templomból származó cserepeken láthatók. Néhány kemény, fehér anyagból készült cserépdarab árpád-kori keramikánk eddig kevés számú emlékét gyarapítja. Egy piros festésű fül- és peremtöredék ugyanolyan edény maradványa lehet, mint a N. Muzeum pilini edényéé (Arch. Ért. 1930, 157. l. 102. k., Magy. Művészet 1931, 464. l. 2. k.). E leletek nyomán aug. 30-án helyszemlét tartottunk és megállapítottuk, hogy lelőhelyük a Duna közvetlen szomszédságában húzódó földhát. Kezdődik az iváncsai uttal szemközt a Dunába ömlő pataknl és innen északfelé tartva három alacsonyabb dombbal végződik. Eombok egyikén feltűnt a felszínen heverő sok, ökölnagyságú mészkö. A velünk levő munkások szerint valamikor cselédház állott e helyen. A próba-ásatás azonban mást eredményezett. Kutató árunk alig egy negyedóra múltán 50—60 cm. vastag alapfalakat jelzett római vakolattal. Római peremes téglatöredékek is kerültek elő. A falak nyomán haladva egy 4 méteres négyzetalakú épület alapfalai bontakoztak ki, mi nem lehetett más anyagánál, méretei- és magasabb fekvésénél fogva, mint a Dunapartot végigkísérő római őrtornyok egyike.

Római telepnymok Székesfehérvár határában.

Székesfehérvárról eddig biztos római adataink nem voltak. Az itt talált faragványos kövek a bazilika és egyéb régi épületek falaiból kerültek elő, tehát eredeti lelőhelyük bizonytalan. Sírok, épületnyomok nem fordultak elő. Csak most bukkantunk olyan leletekre, amelyekről római telepre következtetünk. A nyár folyamán ugyanis a Kisbasarét-dülőben,

ahol forrás is van Héger József és Mészáros Ferenc földje körül vízlevezető árkokat húztak. Az árkok mentén falszerű kórákások, égetett agyag tapaszok, római téglatoredékek, egy kézi malom, cserépből készült szűrőedény kerültek elő. A leleteket Horváth Ferenc munkás jelentette a múzeumnak, amiket aztán be is szállítottunk. Később a tüzetesebb helyszíni szemle alkalmával római domborműves kőtörödéket is találtunk, ami megerősítette sejtelmünket, hogy a leletek római eredetűek, egy kisebb római telepnek maradványai. A nagyobb arányú feltárást az őszi vetési munkálatok meggátolták, a jövő aratás utánra kellett azt halasztanunk.

Csákberényben római alapfalakat ástak ki.

Csákberény és a hozzá tartozó Orond puszta nevével többször találkozunk az Arch. Értesítőben (1894, 1895, 1903, 1906, 1907, 1913). A Felsővármegyei és Szekesfehérvári Múzeumegyesület 1913-ik évi jelentése si megemlékezik róla feljegyezve, hogy Dr. Szőke Károly 1886-ban Orond-pusztá határában vagy hat római épület falát ásta ki. Nem volt tehát újság előttünk, midőn Szécsény Ferenc, csákberényi ref. tanító jelentette, hogy alapfalakat tártak föl. Szóbeli előadásából és a bemutatott vázlatból úgy látszott, mintha fürdőről volna szó. A kérdés tisztázása végett szept. 8-án Dr. Polgár Ivánnal és Joachim Józseffel helyszíni szemlét tartottunk. A feltárt falak tényleg egy fürdőhelyiséggel felszerelt nagyobb épület maradványainak bizonyultak. Ezt igazolták a római fürdőben szokásos padozattartó oszlopocskák. Az oszlopocskák 4 cm. vastag 18x118 cm. nagyságú téglákból állottak egy négy-szög alakú helyiségben, amelyhez 1-35 cm. sugárú félkör alakú vízmedence csatlakozik. A törmelékből festett valokatdarabokat gyűjtöttük és hoztunk magunkkal. A falakról Joachim József volt szíves alaprajzot készíteni. Az uradalom intézősége hallsadtkori bronzborotvát, középkori sarkantyút, bárányjelző fafaragványt ajánlott föl múzeumunknak és egyben támogatást a falak esetleges további feltáráshoz.

Szásrosdi árpádkirályok korabeli temető.

A sasrosdi jegyzőség értesítése szerint 1934 április havában a községi legelőn két embersontvázat és egy edényben régi pénzeket találtak. Egyéb elfoglaltság miatt a leletet csak augusztus 28-án szemlélhettük meg. Az egyik combcsonton látható zöld folt elárulta, hogy a csontváznak mellékletei is voltak. Ezek a pénzekkel együtt, amelyek azonban a csontvázoktól távol kerültek elő, ugyan elkallódtak, de elég alapot szolgáltatottak az ásatás megkezdésére. Az ásatás színhelye a község északi végén elterülő sertéslegelőn felvezető út széle volt, ahol az út a szőlők felé elágazik. Kutatás felfelé menve csak a jobboldali úttesten volt, a szomszédos szántóföldek és az úttest baloldalára nem terjedt ki.

Az ásatás által feltárt sírok száma 15. A csontvázak közül 7 teljesen, 2 csak részben volt megmenthető és beszállítható. A többi egészen elkorhadt. Mellékletek: 2. sír. A nyakcsigolyáknál bronzlemez. A lemez köralakja, a rajta kivehető körvonalak szerint római érem, mely átlukasztva nyakcsüngőként szerepelt. 3. sír. Két ezüst gyűrű egymáshajlító végekkel. 4. sír. Vascsat töredéke a jobb medencéről. 6. sír. Vascsat töredéke a bal medencéről. 7. sír. Két halántékkarika ezüsből, a balkéz újján fontos ezüstgyűrű. 9. sír. Két fülbevaló a koponya két oldaláról. Végük nyitott, az egyik fehér fém, a másik bronz. 11. sír. A koponya baloldalán halántékkarika fehér fémből. 12. sír. Két halántékkarika ezüsből a koponya két oldaláról. 13. sír. Vascsat töredéke a bal medencéről. 14. sír. Egy halántékkarika a koponya mellől, két gyűrű az ujjakról, hármasonatú nyakperc bronzból. 15. sír. Két halántékkarika a koponya mellől. A beszállított csontvázak száma 9. (Lt. sz. 9205, ^{300/1934})

E szegényes mellékletű temető az első árpádkirályok korabeli temetők közé tartozik és így csontváza értékes adatok ama kor embertani megismerésére. A temető a hallottak szerint kiterjed az út bal oldalára is, sőt minden valószínűség szerint a szomszédos szántóföldekre is. Feltárasunkat jobb időkre kellett halasztanunk.